

Příprava učitele na výuku sexuální výchovy

The teacher preparation for sex education teaching

Kateřina Kadlčíková

Abstrakt: Příspěvek se zaměřuje na učitele ZŠ a jejich přípravu na výuku sexuální výchovy. Popisuje sexuální výchovu jako neodmyslitelnou součást vyučování, kromě toho se zabývá metodami a prostředky, které učitel během své výuky využívá. Výsledky příspěvku se stanou součástí výzkumu v rámci Studentské grantové soutěže na Pedagogické fakultě UP v Olomouci zabývajícího se analýzou implementace sexuální výchovy do výuky na ZŠ. Výzkumnou metodou je zvoleno dotazníkové šetření zaměřené na učitele prvního stupně základních škol. Výzkumné šetření se bude provádět na základních školách ve Zlínském a Olomouckém kraji.

Klíčová slova: příprava učitele, sexuální výchova, metody, prostředky, dotazníkové šetření, učitel primární školy.

Abstract: The paper focuses on elementary school teachers and their preparation for Sex Education teaching. It describes Sex Education as an integral part of teaching, in addition it deals with the methods and means that teacher uses in his teaching. The results are also becoming part of the Research for Student Grant competition at the Pedagogical Faculty of Palacky University in Olomouc, analyzing the implementation of Sex Education into teaching at primary school. As a research method is selected survey focusing on teachers at first grade of elementary schools. The survey will be implemented at elementary schools in Zlín and Olomouc regions.

Keywords: teacher training, sex education, methods, survey, teacher, primary school.

1 Úvod

Když se vysloví sexuální výchova, většina si představí intimní část svého života, která je nepublikovatelná pro děti, zvláště pak pro žáky prvního stupně základní školy. Pravda je ovšem jiná. Sexuální výchova zahrnuje základní informace týkající se tělesného a hormonálního vývoje, pohlavních odlišností mezi dětmi, hygienických návyků, dále toho, jak vzniká a vyvíjí se plod v těle matky, nemoci, spojené se sexualitou, samozřejmě antikoncepčních prostředků a mnoho jiného. Je důležité vštěpovat dětem již od brzkého věku tyto informace, aby si udělaly vlastní představu a ujasnily si všechny své nejasnosti. A zde je důležitá funkce učitele. Měl by doplňovat ty informace, které rodiče svému dítěti poskytli a které mu nejsou jasné. Ve své přípravě na výuku by měl myslet na to, jaké metody a prostředky používat, aby své žáky zaujal a vštěpil jim co nejsrozumitelněji informace, které se sexuální výchovy týkají.

2 Podmínky vyučování sexuální výchovy

Každý učitel, než se pustí do výuky předmětu, který se zabývá sexuální výchovou, by měl dbát podmínek, které s touto skutečností souvisí. Můžeme rozlišovat podmínky vnitřní a vnější. Mezi vnitřní podmínky zařazujeme vlastnosti dědičné, vrozené i získané, psychický stav nebo aktuální zdravotní stav. Z vnějších podmínek jsou známé ty historické, geografické, společenské apod. V dnešní době již rozlišujeme nový okruh podmínek, které jsou dle Täubnera (1996) rozlišené takto:

- Znalost úrovně vědomostí, postojů, dovedností a chování žáků v oblasti sexuální výchovy – je samozřejmostí, že pedagog musí ovládat úroveň vědomostí, postojů a dovedností, i chování žáků v oblasti sexuální výchovy.
- Znalost úrovně interpersonálních vztahů mezi žáky a schopnost vychovatele vytvářet pozitivní přátelské vztahy mezi žáky navzájem i mezi žáky a učitelem – tj. pedagogická dovednost učitele tvořící základní podmínku sexuální výchovy.
- Dobré materiální podmínky sexuální výchovy – sem se řadí místnost, která je vhodná pro výuku sexuální výchovy, kde vybavenost a zařízení musí navozovat správnou atmosféru. Můžeme zde zařadit i literaturu určenou k sexuální výchově, videofilmy, obrazové materiály atd.
- Dostatečný časový prostor pro sexuální výchovu – nejvhodnější jsou větší časové úseky, jež dovolují dávat jednotlivé jevy do souvislostí a umožňuje učiteli využívat větší škálu metod a prostředků.
- Pozitivní vztah celého učitelského sboru k sexuální výchově (Täubner, 1996).

3 Organizační formy práce a metody uplatňované v hodinách sexuální výchovy

3.1 Organizační formy práce

V současnosti jsou v pedagogické praxi nejvíce uplatňované ty formy výuky, které se rozlišují podle vztahu osobnosti studenta:

- Výuka hromadná, která se vyznačuje prací žáků ve velké skupině pod vedením učitele.
- Výuka skupinová, která se vyznačuje rozdělením žáků do menších skupin a každá skupina žáků je charakteristická dělbu práce, vzájemnou výpomocí a odpovědností všech členů skupiny za odvedenou práci, opět pod vedením svého učitele.
- Výuka párová, je obdobou skupinové výuky, ale žáci pracují ve dvojicích, nejlépe spolužáci, kteří sedí vedle sebe v lavici.
- Výuka individuální, zde učitel pracuje s jednotlivcem nebo malou skupinou žáků.

3.2 Aktivizační metody sexuální výchovy

Jedná se o metody, ve kterých je typická velmi vysoká aktivita žáků a spolupráce žáka s učitelem i s probíraným tématem. Dle Janiše (1999) se rozlišují:

- Metody dialogické – tato metoda je postavena na slovní interakci mezi učitelem a žákem nebo mezi žáky navzájem, kde je základem otázka – odpověď.
- Metody problémové – problémová metoda patří mezi náročné na učitelovu přípravu a tvořivost, a proto jsou velmi málo využitelné. Podstatou problémových metod je žákovo rozhodování mezi alternativami, žák volí optimální řešení problému na

základě svých vědomostí a dovedností, kde problém vyřeší sám nebo ve skupině svých vrstevníků.

- Metody inscenační – jedná se o nejnáročnější metodu problémového učení. Základem této metody je problém nebo konflikt, který děti samy představují. Na konci hry mohou žáci debatovat, hledat další možnosti řešení nebo uvádět vlastní zkušenosti.
- Metoda hrou – tato metoda je pro sexuální výchovu vhodná hlavně v tom, že žáky motivuje k sociálnímu učení, povzbuzuje jejich zvědavost, zvyšuje aktivitu pasivních členů skupiny, dovoluje nenásilné zavedení nových norem v chování dětí a učí děti citlivě vnímat a vyjadřovat své pocity.

4 Dotazníkové šetření

4.1 Charakteristika výzkumného vzorku

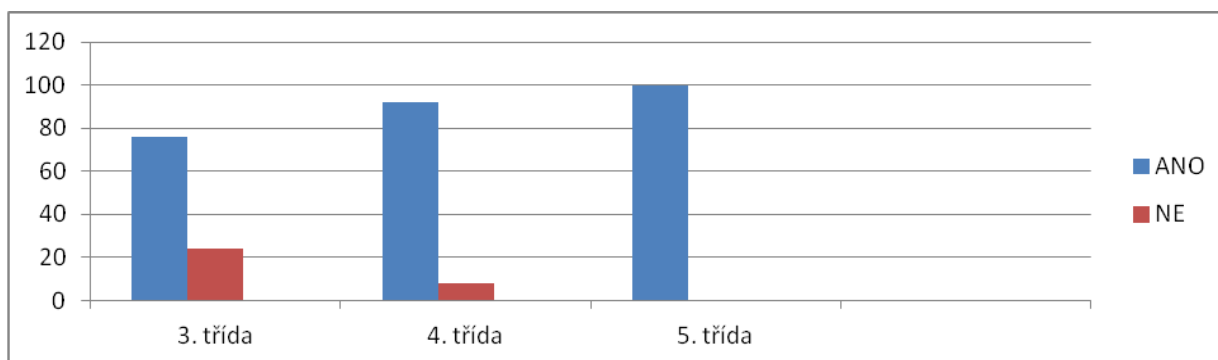
Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na učitele 3., 4. a 5. tříd prvního stupně základní školy ve Zlínském a Olomouckém kraji. Z každého ročníku bylo vybráno 25 učitelů, kteří dotazníkové šetření podstoupili. Celkově se zúčastnilo 75 respondentů.

4.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Tabulka 1

Zařadili jste sexuální výchovu do některého předmětu ve výuce na 1. stupni ZŠ?

Odpověď	3. třída		4. třída		5. třída		celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	19	76,0	23	92,0	25	100	67	89,3
Ne	6	24,0	2	8,0	0	0,0	8	10,7
Celkem	25	100	25	100	25	100	75	100

Obrázek 1. Zařazení sexuální výchovy do výuky na ZŠ

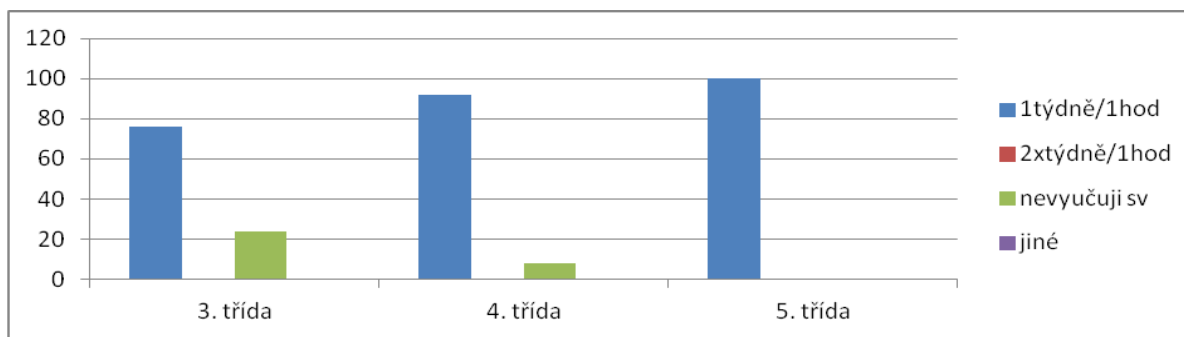
Komentář: Na otázku, zda učitelé zařazují sexuální výchovu do své výuky (viz tabulka a obrázek 1), odpovědělo 89,3 % všech respondentů kladně a 10,7 % záporně. Sexuální výchova se nejčastěji vyučuje v 5. třídě, všichni dotazovaní respondenti (100 %) ji vyučují. Následuje 4. třída, z nichž 92 % respondentů sexuální výchovu do svých osnov zařazují,

pouze 8% z nich sexuální tematiku nevyučují. Nejméně dotazovaných respondentů vyučuje sexuální výchovu ve 3. třídě, a to 76 % ze všech dotazovaných respondentů.

Tabulka 2

Kolik hodin týdně vyučujete tento předmět?

Odpověď	3. třída		4. třída		5. třída		celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
1x týdně 1 hodina	19	76,0	23	92,0	25	100	67	67,0
2x týdně 1 hodina	0	0	0	0	0	0	0	0
Nevyučuji sexuální výchovu	6	24,0	2	8,0	0	0	8	8,0
jiné	0	0	0	0	0	0	0	0

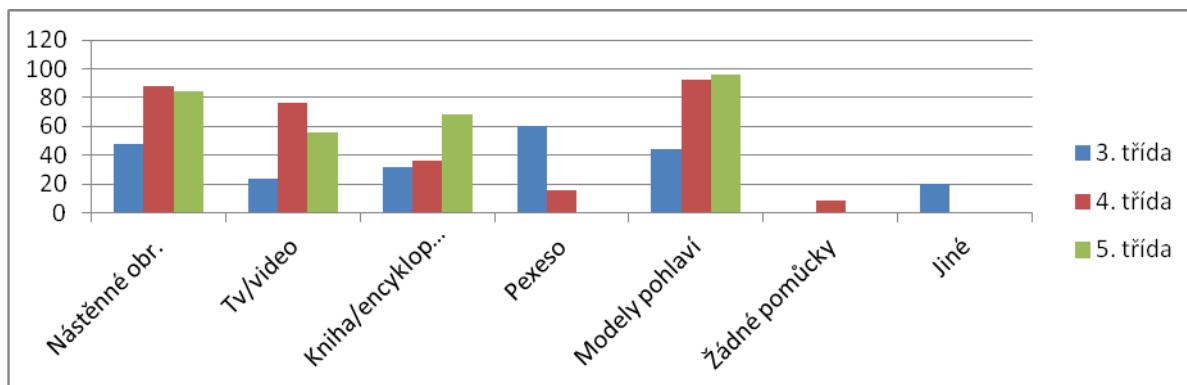
Obrázek 2. Počet vyučovacích hodin sexuální výchovy na ZŠ

Komentář: Ve 3. třídě 76 % učitelů vyučuje sexuální výchovu alespoň 1x týdně 1 hodinu, v tomto ročníku sexuální výchovu nevyučuje 24 % dotazovaných učitelů. Ve 4. třídě se 92 % dotazovaných respondentů vyjádřilo, že sexuální výchovu vyučují alespoň 1x/týdně, pouhých 8% tuto disciplínu nevyučuje. Všichni dotazovaní učitelé 5. ročníků (100 %) odpověděli, že sexuální výchovu vyučují 1x týdně jednu hodinu (viz tabulka a obrázek 2).

Tabulka 3

Jaké didaktické pomůcky v této výuce používáte?

Pomůcky	3. třída		4. třída		5. třída		celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Nástěnné obrázky	12	48,0	22	88,0	21	84,0	55	55,0
Televize/video	6	24,0	19	76,0	14	56,0	39	39,0
Knihy/encyklopedie	8	32,0	9	36,0	17	68,0	34	34,0
Pexeso	15	60,0	4	16,0	0	0,0	19	19,0
Modely pohlaví	11	44,0	23	92,0	24	96,0	58	58,0
Žádné pomůcky	0	0,0	2	8,0	0	0,0	2	2,0
Jiné	5	20,0	0	0,0	0	0,0	5	3,0

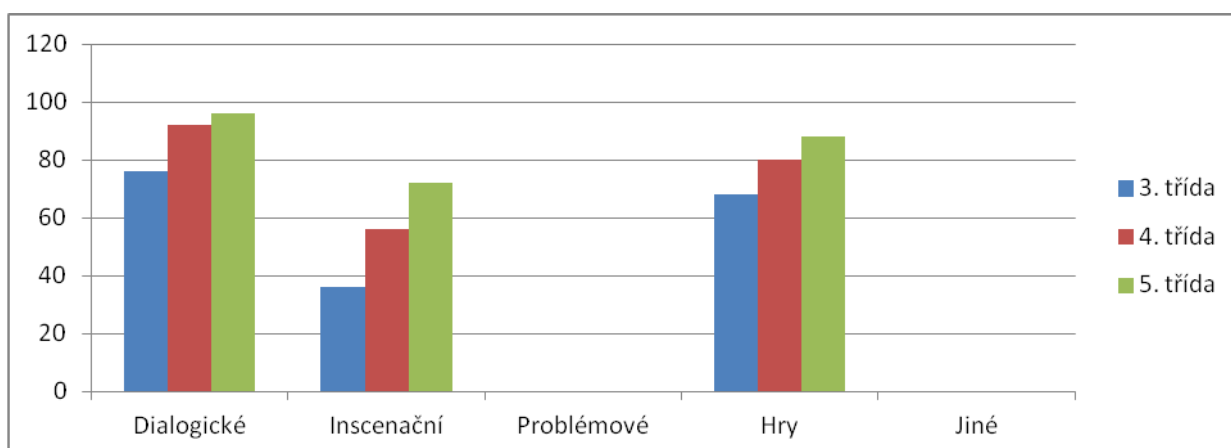
Obrázek 3. Didaktické pomůcky používané ve výuce sexuální výchovy

Komentář: Pomůcky, které se využívají při hodině sexuální výchovy (viz tabulka a obrázek 3), je ve 3. třídě nejčastěji uvedeno pexeso (60,0 %), nejméně využívána je televize, popřípadě video (24,0 %) a 20,0 % dotazovaných učitelů uvedlo, že využívají ve výuce modely panenek a dřevěné kostky. Učitelé 4. tříd nejčastěji ve své výuce využívají modely pohlaví (92,0 %), následují nástěnné obrázky (88,0%), nejméně využívanou pomůckou je pexeso (16,0 %) a 8,0 % dotazovaných nevyužívá ve své výuce pomůcky žádné. V 5. třídě jsou nejčastěji využívanou pomůckou modely pohlaví (96,0 %), následují nástěnné obrázky (84,0 %); dotazování respondenti 5. ročníku ve své výuce vůbec nevyužívají pexeso.

Tabulka 4

Jaké metody vyučování ve výuce používáte?

Metody	3. třída		4. třída		5. třída		celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Dialogické	19	76,0	23	92,0	24	96,0	66	66,0
Inscenační	9	36,0	14	56,0	18	72,0	41	41,0
Problémové	0	0	0	0	0	0	0	0
Hry	17	68,0	20	80,0	22	88,0	59	59,0
Jiné	0	0	0	0	0	0	0	0

Obrázek 4. Metody ve výuce sexuální výchovy

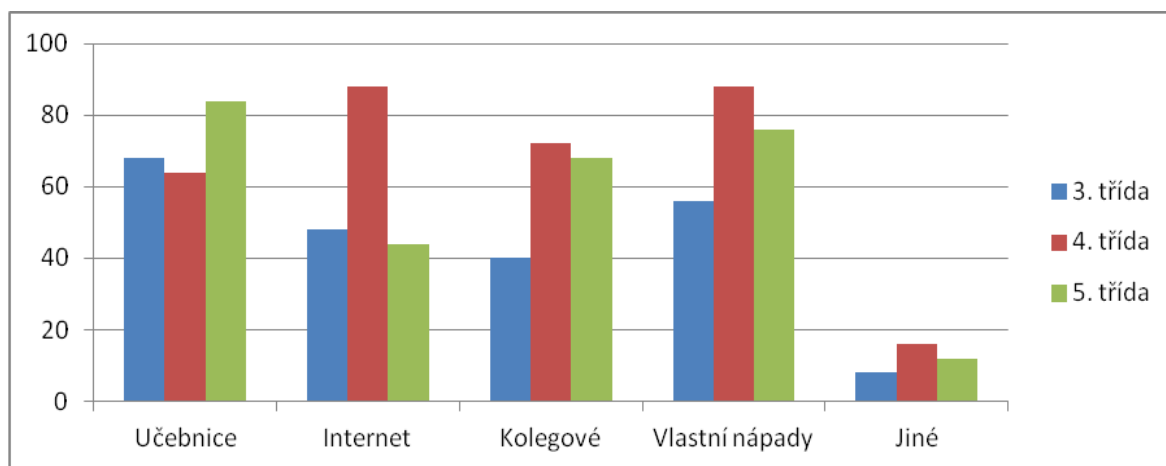
Komentář: Na otázku, jaké metody využívají dotazovaní učitelé ve výuce sexuální výchovy (viz tabulka a obrázek 4), označilo 76,0 % učitelů 3. tříd metodu dialogickou, následuje metoda hrou (68,0 %), nejméně se využívají metoda inscenační (36,0 %), dotazovaní učitelé

3. tříd nevyužívají metodu problematickou. Ve 4. třídě, stejně jako učitelé 3. tříd, využívají nejvíce metodu dialogickou (92,0 %) a nejméně metodu inscenační (56,0 %). Stejně výsledky uvedli dotazovaní učitelé 5. tříd, kteří rovněž za nejvíce využitelnou metodu považují metodu dialogickou (96,0 %) a nejméně používají metodu inscenační (72,0 %).

Tabulka 5

Z čeho čerpáte materiál pro výuku sexuální výchovy?

Materiál	3. třída		4. třída		5. třída		celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Učebnice	17	68,0	16	64,0	21	84,0	54	54,0
Internet	12	48,0	22	88,0	11	44,0	45	45,0
Kolegové	10	40,0	18	72,0	17	68,0	45	45,0
Vlastní nápady	14	56,0	22	88,0	19	76,0	55	55,0
Jiné	2	8,0	4	16,0	3	12,0	9	9,0

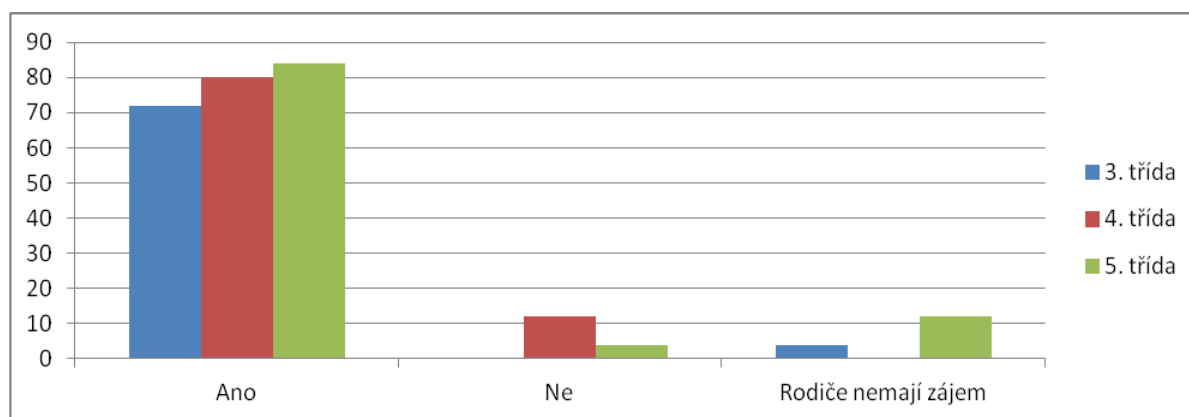
Obrázek 5. Materiál pro výuku sexuální výchovy

Komentář: Na 5. otázku (viz tabulka a obrázek 5) dotazovaní učitelé 3. tříd odpověděli, že nejvíce čerpají z učebnic pro příslušný ročník (68,0%), nejméně se radí se svými kolegy (40,0%) a 8,0% uvedlo možnost jiné, kde využívají seminářů pro učitele, které se sexuální výchovy týkají. Ve 4. třídě odpovědělo 88,0% respondentů, že velmi často využívají internetu a vlastních nápadů do výuky sexuální výchovy, následuje konzultace s kolegy (72,0%), 64,0% dotazovaných používá učebnice a rovněž jako dotazovaní učitelé 3. a 5. tříd se zúčastnili 16,0% dotazovaných respondentů 4. třídy seminářů se sexuální tematikou. V 5. třídě dotazovaným učitelům stačí učebnice (84,0%), hned na to, následují vlastní nápady (76,0%) a překvapivě nejméně využívají internet (44,0%).

Tabulka 6

Seznamujete rodiče žáků s obsahem sexuální výchovy?

Obsah SV	3. třída		4. třída		5. třída		celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	18	72,0	20	80,0	21	84,0	59	59,0
Ne	0	0,0	3	12,0	1	4,0	4	4,0
Rodiče nemají zájem	1	4,0	0	0,0	3	12,0	4	4,0

Obrázek 6. Seznamování rodičů s obsahem sexuální výchovy

Komentář: Na otázku zda seznamují učitelé rodiče žáků s obsahem sexuální výchovy (viz tabulka a obrázek 6), odpovědělo 72,0% dotazovaných učitelů 3. tříd, 80,0% učitelů 4. tříd a 84% učitelů 5. tříd kladně, 12,0% dotazovaných učitelů 4. třída a 4,0% učitelů 5. tříd odpovědělo záporně. 4,0% učitelů 3. třídy, kteří odpovídali na tento dotazník, uvedli, že rodiče o tuto oblast nejeví zájem, rovněž 12,0% učitelů 5. třídy se na této odpovědi shoduje s učiteli 3. třídy.

5 Závěr

Sexuální výchova je v dnešní době velmi rozšířené a diskutované téma, nejen ve školách, ale i v médiích. Je nejen na učitelích, ale i na rodičích, aby své žáky a potomky do této oblasti zasvětili. Pravdou ovšem zůstává, že většina rodičů se tomuto tématu vyhýbá a raději přenechají, aby žáky o této skutečnosti informovali učitelé. Na učitele tak padá břemeno, kdy musí žáky naučit nejzákladnějším věcem z oblasti sexuální výchovy a zde je proto důležitá jeho příprava na samotnou výuku.

Z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že výuka se sexuální tematikou se nejčastěji vyučuje v 5. třídě. Rovněž se zjistilo, že učitelé dávají přednost ve výběru pomůcek osvědčeným věcem, jako jsou nástěnné obrázky či modely pohlaví, před ostatními pomůckami. Metoda, které je nejvíce využívána, je metoda dialogická. Dotazovaní respondenti uvedli, že nejvíce nápadů do výuky čerpají z vlastních zkušeností. Ve většině případů jsou rodiče seznámeni s obsahem sexuální výchovy, jen malá část dotazovaných uvedla, že rodiče se o tuto oblast nezajímají.

Literatura

- Donát, J., & Donátová, N. (1996). *Důvěrně a otevřeně o sexualitě*. Praha: Fortuna
- Janiš, K., & Täubner, V. (1999). *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Täubner, V. (1996). *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. Praha: Fortuna.

Kontakt

Mgr. Kateřina Kadlčíková
 UP v Olomouci
 Pedagogická fakulta, Katedra primární pedagogiky
 Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc
 e-mail: KadlcikovaKatka@seznam.cz

Bibliografické údaje

Kadlčíková, K. (2011). Příprava učitele na výuku sexuální výchovy. In T. Janík, P. Knecht, & S. Šebestová (Eds.), *Směšený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu* (s. 421–428). Brno: Masarykova univerzita.

Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/capv2011/sbornikprispevku/kadlcikova.pdf>

doi: 10.5817/PdF.P210-CAPV-2012-20